

Az idegenvezetőnek naponta husszor megismétlődő, bántóan banális szövege romantikus történeti regények, ifjúsági olvasmányok ízetlen reminiscenciáival keverődik... A *Fekete kolostor* szövege örökervényűséget éreztet a muló pillanat megrögzítésével: „Mindjobban sápadozva s mind gépiesebben egyre csak hozzáadtam az új napot a régiekhez. Olyan végtelenre nyúlt már a napok sora, hogy elvesztettem tájékozódásomat.”

Paul Valéry *Eupalinos*-ában mondja Szokratesz: soha nem volt más börtönöm, mint a testem. A börtön még másodlagos élményként is örök inspiráló forrása a humánus érzéseinek. Baudelaire, a *gonosz virágok* poétája, a Valóság gyűlölője és szörnyű valóságok sátánimádója: Delacroix képéhez — *Tasso a börtönben* — szonettet ír, gyönyörködve benne, hogy a Költő rabságban is kéziratot szorongat görcsös kezében, borzalmak tanyáján szépet álmodik. Üldözöttek katakombái, forradalmárok ölombányai, királyok, cárok csöcselékmegevető rabsága, újítkó várfogsága, Servet monológja, idegrohamai a máglyahalál előtt: — boldogtalanságban mennyivel szegényebb lenne az emberiség az égbekiáltó gyötrelmek nélkül! Mintha ez a börtöniség adna mélyebb értelmet az egész földi siralomvölgynek. A szabadulásvágy fölszálló zsoldára: *de profundis clamavi*.

Témiában, művészi átélésben a börtönélet önként nyújt bizonyos epizód típusokat, amik olyanok, mint az irodalmi műfajok hagyományos motivumai. A szabadság elhagyása, az első följajdulások, fölcskillanó reménysugár, lázongások, titkos levélküldés, kétségbeesés, apathia, emlékezés a régi boldogságra, szökés... Idilli intermezzók, mint Rákóczi bécsújhelyi börtönének egyik jelenete, mikor a Fejedelem gyermeki örömmel eteti cellája ablakából a vízzel teli várarak halacskaít, a szabadon uszó hattyut. Földerülő bájoság, mely annál fájóbban érezteti a légkör tragikus feszültségét. Aztán a szabadulás hírnöke, aki a legendában angyalnak képét sugározza... Vagy a végső elhagyatottság Gretchen-örültsége. A szabaduló fogoly megírta „börtöneinek” szenvedését, emlékezéseit. Új életre készült a rabság évei alatt. Irányítani fogja egy ország irodalmát. Megformálja a bűnös emberiséget. Börtönbe veti a bebörtönzöit...

Kuncz Aladár olyan halk lelki finomsággal, mint amilyen ő maga volt, a fekete kolostort a trianoni Erdéllyel cserélte föl.

(Kolozsvár.)

Garázdá Péter.

DÖBRENTAI LEVELEI.

A *Széphalom* XII. kötetében Jancsó Elemér Döbrentei Gábor leveleit közölte. A kiadó jegyzeteihez legyen szabad a következő megjegyzéseket fűznöm.

1. A 45. lapon Paget-néről van szó, a jegyzet ellenben férjéről. Paget Jánosról szól.

2. Paget-né sohasem volt özv. Bánffy Lászlóné. Bánfytól elvált, mert Wesselényi Miklósbá volt szerelmes. V. ö. erre vonatkozólag Kolozs-

várott található leveleit, melyek alapján a *Hungarian Quarterly*-ben (1939/40) közölt Paget-életrajzomban kis vázlatot írtam róla.

3. Megemlíthető lett volna, hogy Wesselényi Polixena jeles író nő volt, akinek *Utazásom Olaszországban* c. kétkötetes munkája méltatlanul elfeledett könyv.

4. Paget-nek a Nemzeti Múzeumban őrzött angol nyelvű naplói nem tudnak arról, hogy Paget Bemnek egyik szárnysegédje lett volna.

(Budapest.)

Balogh József

MEGJEGYZÉS BALOGH JÓZSEF ÉSZREVÉTELEIRE.

Paget Jánosra vonatkozó adataink Szinyei József a *Magyar írók élete és munkái* c. könyvéből vettem (X., 90—92, 1905). Itt szószerint ez áll: Paget János Olaszországban „1835-ben véletlenül megismerkedett báró Wesselényi Polyxeniával, özvegy báró Bánffy László néval, kit később nőül is vett és Gyéresen telepedett le.” Később, Paget János 48-as szerepével kapcsolatban azt írja Szinyei, hogy Paget „mint Bem tábornok egyik szárnysegéde a Szeben melletti első balsikerű ütközetben részt vett, valamint a város bevételénél is jelen volt.” Nem tudom, Szinyei honnan vette adatait, de amennyiben tévedett, úgy a helytelen adatok hibámon kívül kerültek Döbrentei-cikkem jegyzeteibe.

(Kolozsvár.)

Jancsó Elemér.